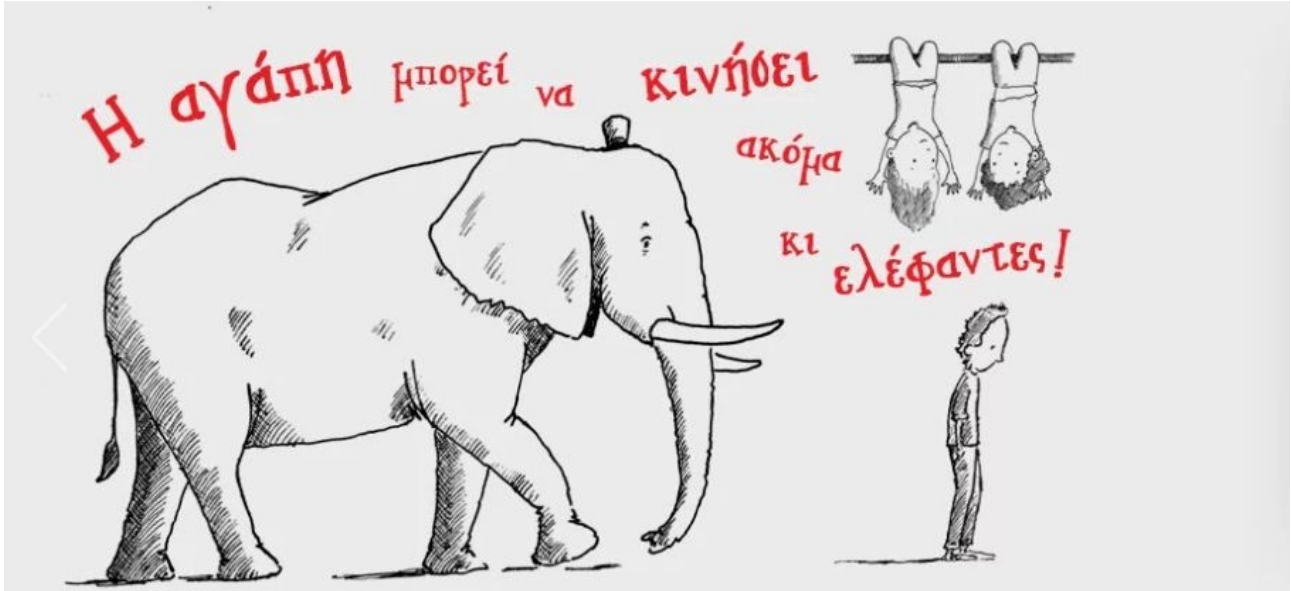

Ο συγκινητικός αγώνας της μικρής Όλιβ

(της Μαριαλένας Σπυροπούλου)

της Μαριαλένας Σπυροπούλου (*)

“Ό,τι μετρείται, δεν μετράει πάντα και αυτό που μετράει τις περισσότερες φορές δεν μπορεί να μετρηθεί”

Άλμπερτ Αινστάιν

“Όταν η Όλιβ μπήκε στην κουζίνα, είδε έναν ελέφαντα να κάθεται στο μικρό ξύλινο τραπέζι δίπλα στον πατέρα της. Είχαν και οι δυο την ίδια θλιμμένη έκφραση στο πρόσωπο...”, έτσι ξεκινά το βιβλίο του Peter Carnavas με τίτλο Ο ελέφαντας (εκδ. Παπαδόπουλος, στη μετάφραση του Κυριάκου Αθανασιάδη).

Τι είδους βιβλίο είναι Ο Ελέφαντας; Παιδικό; Ενήλικο; Για ποιο πράγμα μιλάει; Και πώς μπορεί να γίνει αυτό κατανοητό;

Το βιβλίο ανήκει στην παιδική λογοτεχνία, αλλά όπως όλα τα καλά παιδικά βιβλία μπορεί να διαβαστεί με την ίδια επιθυμία και ένταση από τους ενήλικες. Ζούμε σε εποχές όπου το παιδικό βιβλίο γνωρίζει αναμφισβήτητη άνθιση. Βγαίνουν πολλά παιδικά βιβλία, είναι όμως όλα καλά; Και ποια απευθύνονται στα παιδιά και δεν ορίζονται από τις αγώνιες των ενηλίκων; Ζούμε τον κόσμο της αγωνίας των μεγάλων. Αγωνιούν οι μεγάλοι για το σχολικό εκφοβισμό; Θα γραφτούν βιβλία για τον εκφοβισμό. Αγωνιούν οι μεγάλοι για τη διαφορετικότητα ή τον ρατσισμό, θα γραφτούν αντίστοιχα παιδικά βιβλία κ.ο.κ. Τα περισσότερα, αν και ευαισθητοποιημένα, δεν θεωρώ ότι υπηρετούν την τέχνη της παιδικής λογοτεχνίας με έναν τρόπο που να στοχεύει στην αναγνωστική απόλαυση των παιδιών. Και τούτο διότι εξαρχής το εγχείρημα είναι δύσκολο: Να γράψει ένας μεγάλος μια ιστορία που να αρέσει σε ένα παιδί. Όσο και εάν το ασυνείδητο στη γλώσσα της ψυχανάλυσης είναι άχρονο και οι συγγραφείς της παιδικής λογοτεχνίας παραμένουν εν πολλοίς παιδιά στην ψυχή, παρόλα αυτά δεν είναι εύκολο να παραμείνει στην ουσία του κάποιος παιδί ή να προφυλάξει το κείμενό του από διδακτική διάθεση, που μόνον απομακρύνει τα παιδιά-αναγνώστες, παρά τα φέρνει κοντά.

Το βιβλίο Ο Ελέφαντας του Carnavas ξεχωρίζει. Γιατί ο συγγραφέας του δεν επιθυμεί να μιλήσει για τα παιδιά, δεν επιθυμεί καν να μιλήσει στα παιδιά, μιλάει, γράφει ως παιδί για ένα δύσκολο θέμα. Ζεις μέσα στον κόσμο της ηρωίδας του βιβλίου Όλιβ και ταξιδεύεις με συγκίνηση στον αγώνα της που επιζητεί να κάνει τον μπαμπά της πάλι ανάλαφρο, πάλι χαρούμενο.

Το βιβλίο ασχολείται με το πένθος. Η Όλιβ ζει με τον μπαμπά της και τον παππού της. Εδώ και καιρό βλέπει συνεχώς δίπλα στον πατέρα της έναν ελέφαντα. Έναν μεγάλο γκρίζο συνοφρυωμένο ελέφαντα. Βαρύ και ασήκωτο, αμετακίνητο και κατηφή. Το ίδιο αισθάνεται για τον πατέρα της, ότι μοιάζει με τον ελέφαντα που κουβαλά μαζί του. Και αυτό την κάνει δυστυχισμένη. Η σκέψη της είναι να βρει κάποιον τρόπο να απομακρύνει τον ελέφαντα από τον πατέρα της, μήπως μπορέσει και τον ζωντανέψει. Στη δική της παιδική σκέψη, ο πατέρας δεν είναι παρών στη ζωή της εξαιτίας αυτού του γκρίζου ελέφαντα. Δεν της φτιάχνει επιτέλους εκείνο το ποδήλατο που της είχε τάξει, δεν την παίρνει από το σχολείο. Ο ελέφαντας που δεν βλέπει κανείς άλλος, παρά μόνον εκείνη, είναι η σκιά του πατέρα. Είναι η αδιόρατη ύπαρξη ενός θλιμμένου συναισθήματος. Είναι το τραύμα. Είναι όλα αυτά τα αφανή που βλέπουν τα παιδιά και δεν μπορούμε πλέον εμείς οι ενήλικες να δούμε, γιατί προδώσαμε μεγαλώνοντας με τη λογική την ευαισθησία μας.

Η Όλιβ έχει χάσει τη μητέρα της. Δεν βιώνει όμως εκείνη το πένθος της απώλειας, γιατί ήταν μωρό όταν πέθανε εκείνη. Αυτό καθηλώνει τον πατέρα. Εκείνη στενοχωριέται επειδή νιώθει μόνη. Ότι έχει έναν μπαμπά που δεν βλέπει τις ανάγκες της, δεν ασχολείται μαζί της, δεν είναι χαρούμενος.

Είναι πολύ συχνό φαινόμενο να νομίζουμε ότι αυτό που συγκλονίζει τα παιδιά είναι η απώλεια του γονιού, και δη της μητέρας. Ως θέμα η απώλεια της μητέρας είναι κεντρικό στην τέχνη. Η λαϊκή παράδοση έχει δώσει αριστουργήματα όπως και η λογοτεχνία, ο κινηματογράφος και η ποίηση. Αν το μεγαλύτερο ανθρώπινο τραύμα είναι να χάνεις το παιδί σου, το δεύτερο είναι σίγουρα να χάνεις τη μητέρα σου. Ιδίως όταν είσαι μικρός. Αυτό όμως το παιδί δεν το καταλαβαίνει τόσο πολύ εκείνη τη στιγμή, ιδίως όταν είναι μωρό ή πολύ μικρό. Η μνήμη από το αγαπημένο πρόσωπο που έχει πεθάνει δυστυχώς απονεί με το πέρασμα των χρόνων. Αυτό που συγκλονίζει, που ορίζει τελικά τη μοίρα της ζωής των παιδιών πιο πολύ και από την ίδια τη συγκλονιστική απώλεια, είναι ο τρόπος που διαχειρίζονται το τραύμα οι οικείοι, εν προκειμένω ο γονιός που μένει πίσω.

Αυτό είναι που κάνει την απώλεια διαχειρίσιμη ή το πένθος τελικά δυσεπίλυτο. Η χαρά, η απόλαυση, η θλίψη, η απώλεια, στενά συνυφασμένες με τη ζωή, είναι καταστάσεις διόλου αυτονόητες. Όλοι μας λέμε ότι πρέπει να χαιρόμαστε τη ζωή μας, πόσοι όμως γύρω μας χαιρόνται; Αυτό γίνεται ακόμα πιο έντονο όταν έχουμε να κάνουμε με τη στενοχώρια, με την απώλεια, το πένθος, τη ρήξη. Εκεί ακόμα και οι ενήλικες αποδεικνύουν την ωριμότητά τους ανάλογα με τα βιώματά τους και τον τρόπο που υποδέχονται τις δύσκολες καταστάσεις στη ζωή τους. Είναι σύνηθες, περισσότερο ίσως σε χώρες όπως η Ελλάδα λόγω του δύσκολου ιστορικού παρελθόντος της, το πένθος να μη βρίσκει το χώρο του, να επιμηκύνεται, να μη συζητιέται, να μην πενθείται. Είναι σύνηθες, επίσης, η απώλεια να μην γίνεται αποδεκτή ως πραγματικότητα και να μην στοχεύουμε πώς να συνεχίσουμε τη ζωή μας, πάντα μέσα και από την απώλεια.

Για το παιδί αυτό που έχει σημασία είναι το παρόν του. Το τραύμα, άλλωστε, όπως λέει και ο ψυχαναλυτής Patrick Anrahe στο βιβλίο του "Ένα παιδί στον ψυχαναλυτή" (μτφρ. Νίκος Παυλάτος, εκδ. Γαβριηλίδης, 2015) δεν παίρνει νόημα παρά εκ των υστέρων. Το παιδί δεν το πειράζει το τραύμα, αφού δεν το καταλαβαίνει. Διότι ο χρόνος της διάρκειας είναι διαφορετικός από το λογικό χρόνο, από το χρόνο του ασυνειδήτου. Ζούμε άλλο χρόνο στο παρόν, άλλος είναι όμως ο ψυχικός χρόνος, ο χρόνος που επιτελούνται τα πένθη και οι συνειδητοποιήσεις, ή βιώνονται οι απώλειες.

Η Όλιβ έχει μπροστά της ένα δύσκολο αίνιγμα να λύσει. Στο δικό της οικογενειακό μυθιστόρημα, τα πρόσωπα της αναφοράς είναι ο πατέρας και ο παππούς. Η μητέρα υπήρξε αλλά για εκείνη ακόμα που είναι μικρή δεν αποτελεί απώλεια. Λυπάται και θλίβεται γιατί ο πατέρας της "βαραίνει" από την παρουσία του γκρίζου, που παίρνει τη μορφή ενός ελέφαντα. Ταυτίζει το ζώο με το συναίσθημα, όπως λένε και οι Αμερικανοί για τη θλίψη "the blues". Χτίζει τη δική της πεποίθηση, που την ωριμάζει, ότι υπάρχει τρόπος να αναλάβει εκείνη πρωτοβουλίες. Να διώξει τον ελέφαντα μέσα από μια σειρά από διαδικασίες, που μοιάζουν παιδικές και σχολικές αλλά θυμίζουν την ψυχοθεραπευτική αποφόρτιση και αναδιάταξη.

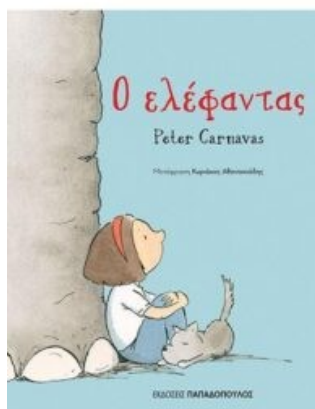
Επιστρατεύει τον φίλο με τον οποίο μοιράζεται το μυστικό, αναγκάζει τον παππού να παίξει καταλυτικό ρόλο στην ανάγκη της για σχέση, ψάχνει αντικείμενα, σκέφτεται τραγούδια, τολμά να βρεθεί ενώπιον των συμμαθητών της για να εκφράσει το πώς νιώθει, ζωγραφίζει όμορφα λόγια και τα μοιράζει στους περαστικούς. Γίνεται κήπος που ανθίζει, και δεν παραιτείται ούτε βυθίζεται στη θλίψη του πατέρα. Δεν του θυμώνει, δεν τον διαγράφει. Τον κινητοποιεί. Είναι συχνό σε οικογένειες με τραύμα κάποιο από τα παιδιά να αναλαμβάνουν το ρόλο του αρχηγού, του προστάτη, της συγκολλητικής ουσίας, ακόμα και του γελωτοποιού. Τα παιδιά μυρίζονται τις ανάγκες και τις ελλείψεις των γονιών και μερικά από αυτά σπεύδουν να υποκαταστήσουν το κενό. Σε μια ιδανική ζωή, τα παιδιά θα έπρεπε να παραμένουν παιδιά, στην αληθινή ζωή όμως το θέμα δεν είναι τι συμβαίνει, αλλά τελικά το πώς.

Η Όλιβ μέσα από μια σειρά από αναζητήσεις βρίσκει το δρόμο. Το ξεδίπλωμα της περιπέτειας του Carnavas έχει αίσιο τέλος και η Όλιβ κερδίζει πίσω τον πατέρα της. Αυτό που την έκανε να τον χάσει ήταν με άλλα χρώματα, πιο ζωντανά, αυτό που τον συνέδεε με τη μητέρα της. Ο ελέφαντας δεν χρειάζεται να είναι πάντα γκριζος, έχει ή είχε και άλλα χρώματα. Τα χρώματα μιας ζωής που μοιράστηκαν και πάντα θα υπάρχει μέσα τους. Τα κομμάτια, ένα ένα, βρίσκουν τη θέση τους στο πάζλ.

Η απώλεια παραμένει απώλεια. Αλλά στη ζωή το τρομερό δεν είναι ο θάνατος. Καμιά φορά ο ψυχικός θάνατος είναι πιο συγκλονιστικός και πιο δυσεπίλυτος.

Βιβλία όπως Ο Ελέφαντας του Peter Carnavas θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στα σχολεία για να δώσουν αφορμές για συζητήσεις σε σχέση κυρίως με τη ζωή, όχι τόσο με το θάνατο. Αν και χωρίς το θάνατο δεν θα υπήρχε η ζωή.

(*) Η Μαριαλένα Σπυροπούλου είναι ψυχολόγος, ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεύτρια και συγγραφέας

INFO: Peter Carnavas, Ο Ελέφαντας, Μτφρ. Κυριάκος Αθανασιάδης, Εκδ. Παπαδόπουλος, 2020